

Peipohjan ammattikoululaisten päihteiden käyttö

Salme Ahlström — Väinö Kinnunen

Kansainvälisten muotivirtausten mukana levisi maahamme 1970-luvun alussa huumeaalto, joka sai erittäin paljon huomiota julkisissa tiedotusvälineissä. Huumeet ja niiden käyttöön elimellisesti kuulunut hippiliike olivat erityisesti nuorisoa kiehtova uusi, radikaali elämäntapa. Ilmiö oli luonnollisesti voimakkain suurissa kaupungeissa, mutta se näytti olevan leviämässä laajemmallekin maahamme, myös Kokemäenjokilaaksoon, jossa sijaitsevan Peipohjan ammattikoulun oppilaiden väitettiin käyttävän huumeita erittäin yleisesti. Tällaisten väitteiden vaikutus koulun ilmapiiriin oli siinä määrin häiritsevää, että niiden todenperäisyys päätettiin selvittää. Tästä sai alkunsa niiden selvitysten sarja, joka on tuottanut kymmenen vuoden ajalta sekä tietoa Peipohjan ammattikoulun oppilaiden päihteiden käytöstä että konkreettisia ehdotuksia ongelmien ratkaisemiseksi.

Tarkoituksemme on tässä artikkelissa koota yhteen selvitykset, jotka on tehty Peipohjan ammattikoulun oppilaiden päihteiden käytöstä ja heidän vanhempiensa mielipiteistä, sekä erityisesti koulun kokemukset päihdekysymysten osalta. Toiveenamme on, että niiden anti ei rajoittuisi vain Kokemäenjokilaaksoon, vaan voisi hyödyttää sekä muita oppilaitoksia että alkoholitutkimusta sinänsä.

Aineistot

Maaseudun kuntainliittopohjaiset ammattikoulut syntyivät toisen maailmansodan jälkeen antamaan nuorille tietoa ja taitoja, joita nopeasti teollistuva ja kaupungistuva yhteiskunta tarvitsi. Ne olivat osaltaan tasoittamassa tietä rakennemuutokselle, jonka tuloksena tuhannet maaseudulla kasvaneet nuoret siirtyivät teollisuuden palvelukseen asutuskeskuksiin. Peipohjan ammattikoulu syntyi vauraan Satakunnan maanviljelysalueen keskel-

le. Se on kouluttanut neljännesvuosisadan ammattiväkeä niin Satakuntaan kuin sen ulkopuolellekin. Koulun oppilasmäärä oli alkuvuosina noin 200, nykyään se on lähes 800. Pitkän ja määrätietoisin kehittämistyön tavoitteena on ollut oppilaitos, joka antaa kokonaisvaltaista ammattikasvatusta ja jonka toiminnassa painottuu kasvatuksen osuus osana tietojen ja taitojen antamista. Koulun tunnukseksi on jo pitkään ollut ”tietoa, taitoa, taitoa” (Rauhala 1982).

Vuonna 1972 lähdettiin selvittämään koulun oppilaiden huumeiden käyttöä. Myös alkoholin käytöstä tehtiin erikseen selvitys. Samoihin aikoihin tutkivat Porin sairaanhoitopiirissä opiskelijat koululaisten tupakanpoltoa, ja heidän kohderyhmäänsä kuului myös Peipohjan ammattikoulun oppilaita. Koulun oppilaiden alkoholin käytön selvittäminen koettiin niin tärkeäksi, että kysely on uusittu vuosina 1974, 1976, 1981 ja 1982. Vuonna 1982 osoitettiin kysely myös oppilaiden vanhemmille. Tavoitteena oli löytää käyttökelpoisia keinoja oppilaiden alkoholin käyttöön liittyvissä asioissa. Tätä varten oli tarpeen selvittää, minkälaisia käsityksiä alkoholin käytöstä vallitsi oppilaiden kodeissa. Kyselyyn vastasi 88 % oppilaiden vanhemmista.

Kyselyihin ovat osallistuneet kaikki koulun toisen luokan oppilaat ja heidän keski-ikänsä on noin 17 vuotta. Vuonna 1981 kyselyyn osallistuvivat myös koulun suurten asutuskeskusten läheisyydessä toimivien sivutoimipisteiden oppilaat (vuonna 1976 ja sitä aikaisempina selvitysvuosina sivutoimipisteitä ei ollut), mutta vuonna 1982 vain Peipohjan toimipisteessä opiskelevat oppilaat. Kysely rajoitettiin Peipohjan toimipisteen oppilaisiin, jotta saataisiin luotettava pohja ajassa tapahtuneiden muutosten kuvaamiseksi.

Tupakointi ja huumeiden käyttö

Peipohjan ammattikoulu on pyrkinyt valitsemaan tupakointiin liittyvissä asioissa menettelytavat, jotka rajoittaisivat tupakoinnin mahdollisimman pieneen ryhmään. Oppilaat ovat voineet tupakoida tarkoitukseen varustussa, ulkona sijaitsevassa paikassa, jos he ovat holhoojiltaan saaneet siihen kirjallisen luvan. 18-vuotiaat oppilaat eivät tällaista lupaa ole tarvinneet, mutta heidät on pitänyt ilmoittaa vanhemmilleen tupakoinnistaan koulussa.

Kymmenen vuotta sitten vallinnutta tupakoinnin sallivaa ilmapiiriä ja sen aiheuttamia ristiriitatilanteita kuvaa hyvin se, että vanhemmat usein antoivat lapselleen kirjallisen tupakointiluvan, mutta esittivät samanaikaisesti koululle toivomuksen tupakoinnin estämisestä. Viime aikoina ei enää ole toivottu koulun yksipuolisesti suorittavan tupakoinnin valvontatehtävää.

Koulun poikaoppilaiden tupakoinnissa ei ole kuluneiden 25 vuoden aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tupakoitsijoita on ollut keskimäärin noin 25 % poikaoppilaiden koko määrästä. Koko maan ammatillisissa oppilaitoksissa vuonna 1981 opiskelijoista 16—18-vuotiaista päivittäin tupakoivien osuus oli 36 % (Rimpelä & al. 1982). Peipohjan ammattikoulussa tupakointi on siis keskimääräistä vähäisempää.

70-luvun puoliväliin saakka koulun tyttöoppilaat eivät tupakoineet koulussa. Sittemmin koulussa tupakoivien tyttöjen määrä on lisääntynyt, ja nykyisin tyttöoppilasta tupakoi koulussa lähes yhtä suuri osa kuin pojistakin.

Huumeiden osalta vuoden 1972 selvitys osoitti väitteet niiden yleisestä käytöstä aivan aiheettomiksi. Selvityksen tulos puhdisti ilmapiirin, eikä aiheesta sittemmin ole syntynyt erityisempää keskustelua eikä huumeongelmiakaan ole havaittu.

Alkoholin käytön useus

Alkoholin käyttöä koskevan selvityksen tulos oli vuonna 1972 yllätys niin opettajille kuin koulun johtokunnallekin. Yllättävää oli erityisesti alkoholin käytön yleisyys — 86 % oppilasta oli kokeillut alkoholia. Oli myös

ilmeistä, että alkoholiin oli tutustuttu jo ennen ammattikouluun tuloa — siis alle 15-vuotiaina.

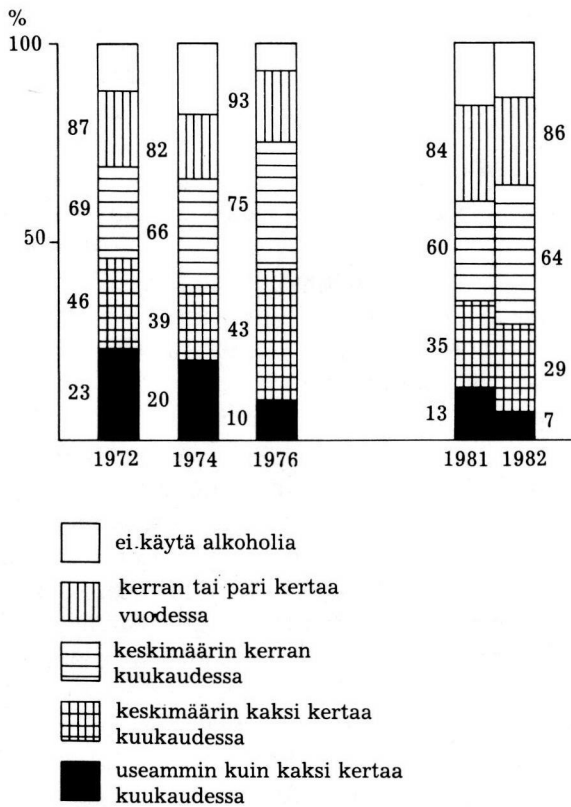
Kun peipohjalaisten alkoholin kokeilijoiden osuutta (86 %) vuodelta 1972 verrataan koko maan 16-vuotiaiden kokeilijoiden osuuteen eli 87 %:iin tai 18-vuotiaiden kokeilijoiden osuuteen eli 94 %:iin vuodelta 1973 (Ahlström 1982 a), voidaan todeta sen olleen keskimääräistä alhaisempi. Kymmenen vuoden kuluessa kokeilijoiden osuus peipohjalaisten oppilaiden parissa on lisääntynyt; viimeisessä selvityksessä vuodelta 1982 se oli 93 %. Osuus on hieman suurempi kuin koko maan 18-vuotiaiden poikien parissa vuonna 1981.

Vuonna 1972 päävaikuttimena alkoholin käytön kokeiluun oli noin puolella oppilasta ujuden voittaminen, suru tai muu tunneperäinen syy, neljäsosa kokeili uteliaisuuttaan ja neljäsosa halusi noudattaa toveriseuran käyttäytymismallia. Vuoden 1972 jälkeen eivät oppilaat ole perustelleet alkoholikokeilujaan enää yhtä yleisesti henkilökohtaisin, tunneperäisin syin, vaan oppilaat ovat aikaisempaa useammin ilmoittaneet kokeilevansa alkoholia pelkästään uteliaisuudesta.

Entä missä määrin peipohjalaisten oppilaiden kohdalla on kysymys varhaisesta alkoholin käytön kokeilusta, missä määrin vakiintuneista käyttötavoista? Kysyttäessä vuonna 1972 alkoholin käytön useutta vastasi 23 % oppilasta käyttävänsä alkoholia useammin kuin kaksi kertaa kuukaudessa, vuonna 1982 enää 7 % (kuvio 1). Sen sijaan vuonna 1981 koko maan 18-vuotiaista pojista käytti alkoholia vähintään kerran viikossa 25 % ja 16-vuotiaista pojista 13 % eli huomattavasti useampi kuin Peipohjan oppilasta.

Tulos on kiinnostava kahdesta syystä. Ensinnäkin ammattioppilaitoksissa opiskelevien on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu käyttävän alkoholia keskimääräisesti enemmän kuin lukiossa olevien oppilaiden (Ahlström 1982 a). Peipohja poikkeaa siis tässä suhteessa myönteiseen suuntaan keskimääräisestä ammattioppilaitoksesta. Toiseksi on mahdollista, että peipohjalaisten oppilaiden keskimääräistä vähäisempi alkoholin käytön tiheys on yhteydessä heidän sosiaaliseen taustaansa; aikaisemmissa tutkimuksissa (Ahlström 1982 a) on todettu juuri maa- ja metsätaloudessa toi-

Kuvio 1. Peipohjan ammattikoululaisten alkoholin käytön useus, %

mivan väestön lasten olevan keskimääräistä raittiimpia. Maaseutuväestömme parissa perinteinen raittiuden ja yleensäkin perinteisten arvojen vaaliminen on ollut yleisempää kuin kaupunkimaisessa elämänmuodossa. Suuri osa Peipohjan ammattikoulun oppilaista on lähtöisin maataloudessa toimivista perheistä, jotka vielä maantieteellisesti sijoittuvat maamme sille alueelle, joka kuuluu perinteisesti ns. kuivaan vyöhykkeeseen (ks. esim. Simpura & Österberg 1982).

Peipohjan ammattikoululaisten alkoholin käytön tiheyden muutoksissa (kuvio 1) on havaittavissa suunta, joka on tulkittavissa alenevaksi; esimerkiksi useammin kuin kaksi

kertaa kuukaudessa alkoholia käyttäviä oppilaita oli vuonna 1982 vain kolmannes vuoden 1972 määrästä.¹ Tältä osin tulos on yhdenmukainen valtakunnallisten tutkimustulosten kanssa (Ahlström 1982 a).

Alkoholin käyttö toveripiirissä

Nuorten alkoholin käyttö yhdistyy pääsääntöisesti toveripiirissä vietettävään vapaa-aikaan. Ystävät ovat se vertaisryhmä, jonka käyttäytymisestä nuoret ovat halukkaita ottamaan mallia sekä arvioidessaan että suunnitellessaan omaa käyttäytymistään. Luonnollisesti myös aikuiset ovat nuorille tärkeitä samastumisen kohteita ainakin silloin, kun nuoren tavoitteena on osoittaa omaa aikuisuuttaan. Valtaosalle nuorista oma toveripiiri on kuitenkin se, jonka silmissä halutaan päteä, jonka arvioihin luotetaan ja jonka piirissä kokeillaan omien siipien kantavuutta. Se on oman ydinperheen jälkeen ensimmäinen näyttämö, jolla nuori joutuu asettamaan oman itsensä alttiiksi ryhmän kontrollille ja kritiikille.

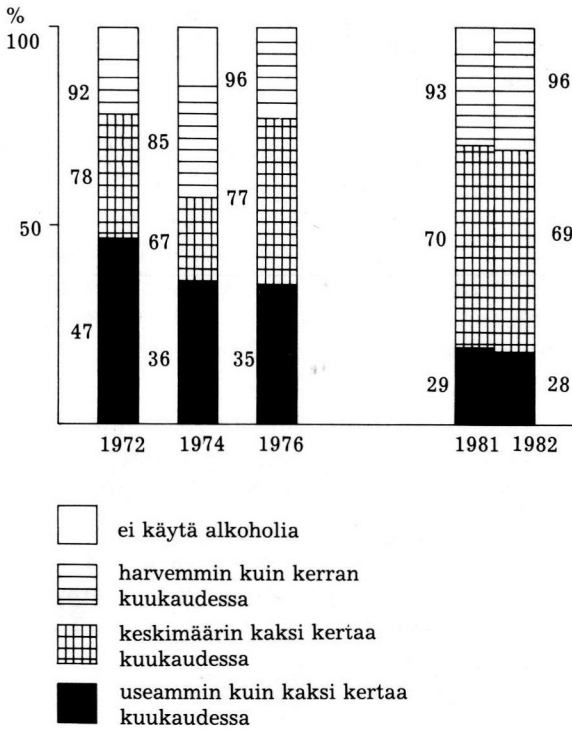
Voidaan siis ajatella, että nuorten käsitykset ystävien käyttäytymisestä vaikuttavat hyvin suuressa määrin siihen, miten he itse pyrkivät käyttäytymään, minkä kokevat tavoittelemisen arvoiseksi jne. Peipohjan ammattikoulun oppilailta kysyttiin arvioita heidän ystäviensä alkoholin käytön useudesta (kuvio 2). He arvioivat, että ystävät käyttävät alkoholia huomattavasti useammin kuin itse (vrt. kuvio 1).

Esimerkiksi 7 % oppilaista ilmoitti vuonna 1982 käyttävänsä alkoholia useammin kuin kaksi kertaa kuukaudessa, kun taas ystävistä uskottiin tähän ryhmään kuuluvan 28 %. Vastaava harhainen käsitys on tullut hyvin selvästi esiin myös tutkittaessa koko maan nuorten alkoholin käyttöä (Ahlström 1982 a). Miellenkiintoista on, että tätä nuorten harhaa ys-

¹ Vuonna 1981 oli useammin kuin kaksi kertaa kuukaudessa alkoholia käyttävien oppilaiden osuus suurempi kuin sekä vuonna 1976 että vuonna 1982. Syynä on tutkimusaineistojen erilaisuus eri vuosina; vuonna 1981 tutkimuksen kohteena olivat myös suurten asutuskeskusten läheisyydessä toimivien sivutoimipisteiden oppilaat, joiden sosiaalinen

tausta ja ajankäyttömahdollisuudet ovat keskimäärin erilaiset kuin Peipohjan toimipisteessä opiskelevien oppilaiden ja jotka sen vuoksi olivat kohotamassa kyseisen vuoden prosenttilukua. Vuonna 1982 tutkimuksen kohderyhmä rajattiin entiseen tapaan käsittämään vain Peipohjan toimipisteessä opiskelevat oppilaat.

Kuvio 2. Peipohjan ammattikoululaisten arviot ystäviensä alkoholin käytön useudesta, %

tävien tiheämmästä alkoholin käytöstä on esiintynyt koko vuosikymmenen ajan, mutta aivan ilmeisesti kuilu todellisuuden ja kuvitellun alkoholin käytön välillä on nykyään suurempi kuin kymmenen vuotta sitten. Myös helsinkiläispoikien kohdalla voitiin todeta alkoholin käyttöä koskeneiden käsitysten vääristyneen huomattavasti 20 viime vuoden aikana (Ahlström 1982 a). Etsittäessä selitystä tälle vääristymälle oli helsinkiläispoikien kohdalla ilmeisenä osaselityksenä se, että nuoret kypsyvät nykyään sekä sosiaalisesti että myös biologisesti aikaisemmin kuin nuoret 20 vuotta sitten. Peipohjan oppilaiden kohdalla kypsymiserot eivät voi olla yhtä tärkeitä puolta lyhyemmän vertailuajan vuoksi. Onkin ilmeistä, että vääristymän selityksenä on se, kuinka nuoret kokevat yhteiskunnan suhtautuvan alkoholin käyttöön, sekä ennen kaikkea se, mikä kuva julkisissa tiedotusvälineissä annetaan nuorten alkoholin käytöstä. Juuri tämän kuvan perusteella voisi ajatella nuorten arvioivan koko ikäluokkansa alkoholin käyttöä.

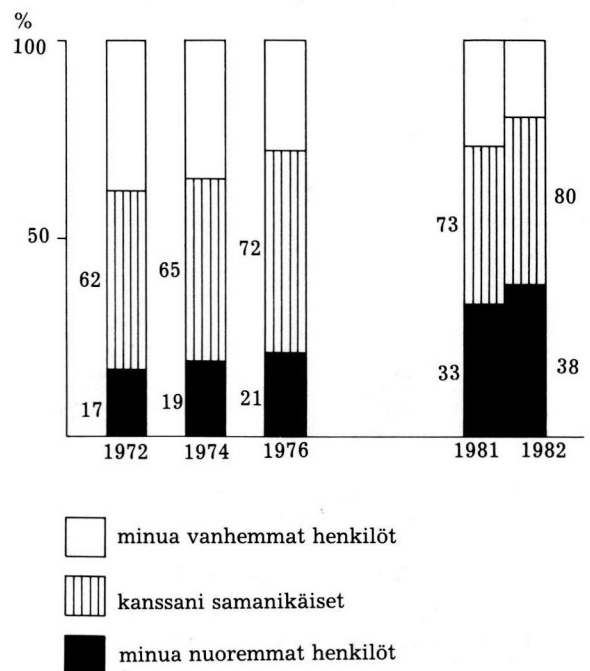
Edellä sanottu tulkinta saa tukea kuviosta 3, jossa ovat peipohjalaisten oppilaiden vastaukset kysymykseen, mikä nuorisoryhmä vastaajan mielestä käyttää alkoholia eniten. Näyttää siltä, että 80-luvulle tultaessa oppilaiden mielestä heitä nuoremmat olivat huomattavasti useammin näitä eniten alkoholia käyttäviä nuoria kuin 70-luvun alussa. Koko maata kattavat kyselytutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että alkoholin käyttö oli rajuinta nuorten parissa juuri 70-luvun eikä 80-luvun alkupuolella (Ahlström 1982 a).

Mielipideilmaston kiristymistä, mutta myös valistuksen tehoa osoittaa mielestämme se, että alkoholin käyttöä piti haitallisena vuonna 1972 vain 59 % oppilaista, vuonna 1982 jo 82 % oppilaista.

Vanhempien tiedot nuorten alkoholin käytöstä

Aikaisempia tutkimustuloksia vertaamalla syntyy käsitys, jonka mukaan eivät nuoret eivätkä varsinkaan lapset ole kovin hyvin selvil-

Kuvio 3. Peipohjan ammattikoululaisten arviot siitä, mikä ikäryhmä nuorisosta käyttää alkoholia eniten, %

lä siitä, käyttävätkö heidän vanhempansa alkoholia, ja jos käyttävät, kuinka. Tulos tuntuu ensin hieman yllättävältä. Kun taustatiedoksi kuitenkin otetaan ajankäyttötutkimusten tulokset (Alanen & al. 1978; Uusitalo 1978; Niemi & al. 1981), joiden mukaan nuoret ja vanhemmat eivät juurikaan vietä aikaansa yhdessä, alkaa tulos tuntua luontevalta. Se kertoo omalta osaltaan jotain siitä suomalaisen yhteiskunnan eriytyemisestä, joka näyttää monen nuoren kohdalla johtaneen tärkeiden aikuiskontaktien puuttumiseen.

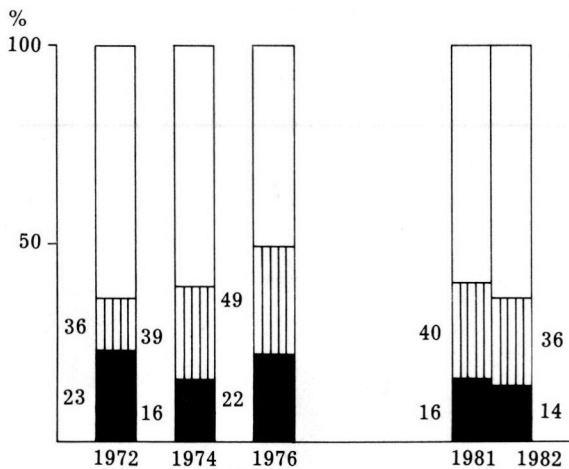
Huomattavasti tavanomaisemmalta ja luontevammalta sen sijaan tuntuisi, että vanhemmat pyrkisivät olemaan selvillä omien lastensa alkoholin käytöstä. Näin myös näyttää asiantilaita aika yleisesti olevankin, koskapa nuoret törmäävät alkoholin käyttöönsä vuoksi ensisijaisesti juuri omien vanhempiansa valvontaan (Ahlström 1982 b). Esimerkiksi ristiriitaa viranomaisten kanssa on lähes aina edeltänyt ristiriita kotiväen kanssa.

Peipohjan ammattikoulun oppilailta kysyt-

tiin, tiesivätkö vastaajan vanhemmat hänen käyttäneen alkoholia, epäilivätkö he sitä vai olivatko he täysin epätietoisia siitä. Runsas enemmistö oppilaista vastasi vanhempiansa olleen tietoisia alkoholin käytöstä, ja myös aika usea arvioi vanhempien epäilleen sitä (kuvio 4). Kymmenen vuoden aikana näyttävät oppilaiden arviot vanhempien tietoisuuden asteesta muuttuneen; 70-luvun alkupuolella epätietoisuus oli yleisempää kuin epäily, 80-luvulla taas epäilevien vanhempien osuus arvioitiin suuremmaksi kuin tietämättömien vanhempien. On mahdollista, että juuri vilkas julkinen keskustelu nuorten alkoholin käytöstä on saanut vanhemmat tarkkailemaan lastensa käyttäytymistä viime vuosina suuremmassa määrin kuin 70-luvun alkupuolella, jolloin nuorten alkoholin käyttöä ei vielä mielletty ongelmaksi. On selvää, että alkoholin käytön yleistyessä yhä useampi vanhempi oikeutetusti epäilee myös omien lastensa käyttävän alkoholia.

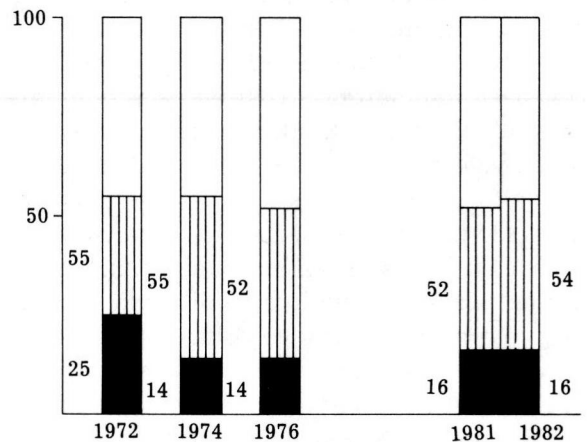
Kuviossa 5 ovat tiedot siitä, kuinka usein

Kuvio 4. Peipohjan ammattikoululaisten arviot siitä, missä määrin heidän vanhempansa ovat olleet tietoisia siitä, että oppilas on käyttänyt alkoholia, %

- vanhemmat ovat olleet tietoisia alkoholin käytöstä
- vanhemmat epäilleet alkoholin käyttöä
- vanhemmat eivät ole olleet tietoisia alkoholin käytöstä

Kuvio 5. Peipohjan ammattikoululaisten arviot siitä, missä määrin heidän tovereidensa vanhemmat ovat olleet tietoisia siitä, että heidän lapsensa on käyttänyt alkoholia, %

- vanhemmat ovat olleet tietoisia alkoholin käytöstä
- vanhemmat epäilleet alkoholin käyttöä
- vanhemmat eivät ole olleet tietoisia alkoholin käytöstä

oppilaat arvioivat tovereittensa vanhempien tietävän näiden alkoholin käytöstä. Tietämättömien vanhempien osuus arvioitiin tovereiden kohdalla yhtä suureksi kuin omalla kohdalla. Sen sijaan tovereiden vanhempien arvioitiin olleen huomattavasti harvemmin tietoisia nuorten alkoholin käytöstä kuin omien vanhempien. Tässä tulee jälleen esiin nuorten harhainen käsitys tovereidensa alkoholin käyttöön liittyvistä asioista; vaikka omat vanhemmat koetaan alkoholin käyttöä valvoviksi, ajatellaan tovereiden kykenevän salaamaan alkoholin käyttönsä paremmin kuin itse siihen kyetään.

Oppilaat näyttävät arvioineen vanhempiensa tietämyksen alkoholin käytöstään todellista paremmaksi. Taulukossa 1 ovat vanhempien arviot siitä, kuinka hyvin he itse ja kuinka hyvin heidän lastensa ystävien vanhemmat ovat olleet tietoisia nuorten alkoholin käytöstä. Puolet vanhemmista arvioi olleensa tietoisia, jos lapsi on käyttänyt alkoholia, kolmasosa arvelee olleensa täysin tietämätön ja loput myöntävät epäilleensä. Vanhemmat kuvittelevat, että lapsen ystävien vanhemmat olisivat hieman tarkkanäköisempiä, eli heidän näkemysissään on samanlaisen ”toisten paremmuuden harha” kuin nuorilla itsellään, mutta lievempi kuin nuorilla ja sisällöllisesti eri suuntaan toimiva.

Verrattaessa vanhempien ja nuorten vastauksia tulee hyvin selvästi esiin, että nuoret arvioivat vanhempiensa olevan paljon paremmin selvillä omista alkoholinkäyttökokeiluis-

Taulukko 1. Peipohjan ammattikoululaisten vanhempien arviot siitä, kuinka hyvin he itse ja kuinka hyvin heidän lastensa ystävien vanhemmat ovat olleet tietoisia lastensa alkoholin käytöstä vuonna 1982, %

	vanhemmat itse %	lapsen ystävän vanhemmat %
	(n=144)	(n=147)
tietoisia alkoholin käytöstä	53	49
epäilleet alkoholin käyttöä	14	28
epätietoisia alkoholin käytöstä	33	23
yhteensä	100	100

Taulukko 2. Kodin suhtautuminen alkoholin käyttöön

	% (n=154)
kotona ei käytetä alkoholia	28
joissakin tilaisuuksissa käytetään alkoholia, mutta lapset (alle 18-v.) eivät silloin ole läsnä	25
lapset saavat perehtyä alkoholin käyttöön vanhempien läsnä ollessa	38
jokin muu suhtautumistapa	17
yhteensä ¹	108

¹ Prosenttilukujen summa on suurempi kuin 100, koska muutamat vanhemmista valitsivat useamman kuin yhden vastausvaihtoehdon.

taan, kuin vanhemmat itse arvioivat. Aivan erityisesti nuoret näyttävät ajattelevan, että vanhemmat ainakin ovat epäilleet jotakin, kun taas vanhemmat kuvittelevat herkemmin olleensa täysin tietämättömiä. Ilmeisesti oppilaiden huono omatunto alkoholinkäyttökokeiluista, jotka valtaosa varmasti on kokenut vanhempiensa toiveiden, ehkä jopa kieltojen vastaisiksi, on tuottanut tämän tuloksen.

Vanhempien suhtautuminen lastensa alkoholin käyttöön

Kolme neljäsosaa oppilaiden vanhemmista ei pitänyt lastensa alkoholin käyttöä hyväksyttävänä, yksi kymmenesosa hyväksyi lastensa alkoholin käytön ja loput esittivät erilaisia kompromisseja. Aivan samoin suhtauduttiin lasten samanikäisten ystävien alkoholin käyttöön. Tässä suhteessa vanhemmat eivät siis tehneet eroa omien lapsiensa ja muiden lasten välillä. On ilmeistä, että kyseessä on hyvin voimakkaasti kiteytynyt näkemys, että tämän ikäryhmän lapsille alkoholin käyttö ei vielä sovi.

Taulukosta 2 voi nähdä kaksi eri asiaa: 1) käyttävätkö oppilaiden vanhemmat itse alkoholia ja 2) sallivatko he lasten olla läsnä tilaisuuksissa, joissa alkoholia käytetään, tai jopa itse perehtyä alkoholin käyttöön vanhempiensa läsnä ollessa.

Oppilaiden kodeista oli raittiita 28 %.

Osuus on huomattavasti suurempi kuin raittiiden (15 %) osuus 15—69-vuotiaista Turun ja Porin läänissä vuonna 1979 (Simpura & Österberg 1982). Tämä muistuttaa siitä aikaisemmin esitetystä näkemyksestä, jonka mukaan Peipohjan ammattikoulun oppilaiden kodit ovat keskimääräisen ammattikoululaisen koteja raittiimpia.

Neljäsosassa koteja käytetään alkoholia joissakin tilaisuuksissa, mutta silloin alle 18-vuotiaat lapset eivät ole läsnä. Runsaassa kolmasosassa koteja lapset saavat perehtyä alkoholin käyttöön vanhempiensa läsnä ollessa. Osuus on aika suuri, kun ainoastaan yksi kymmenesosa vanhemmista oli valmis hyväksymään lastensa alkoholin käytön. Onkin ilmeistä, että vanhemmat ovat ajatelleet lastensa alkoholin käyttöä kodin ulkopuolella, toveripiirissä, vastatessaan kysymykseen alkoholin käytön hyväksymisestä. Sen sijaan perehtyminen alkoholin käyttöön perhepiirissä mielletään tilanteeksi, jossa valvonta on vanhempien hallinnassa ja alkoholin käytön voi hyväksyä. Erään oppilaan vanhempien vastausta siteeraten:

”Olisi suotavaa, että lasten alkoholin ensikokeilu tapahtuisi kotona vanhempien läsnäollessa eikä missään yleisillä paikoilla. Tällöin voitaisiin välttää ikäviltä yllätyksiltä. Koska melkein jokainen nuori jossain vaiheessa kuitenkin kokeilee alkoholia.”

Kulttuuriamme on usein moitittu siitä, että keskustelu ei kuulu tavanomaiseen arkiseen kanssakäymiseemme, ja erityisesti siitä, että keskustelu eri sukupolvien välillä on niukkaa ja erityisen niukkaa silloin, jos kyseessä ovat suomalaisittain arat, moraalisia latauksia sisältävät asiat kuten alkoholi tai seksi. Peipohjalaisittain nämä väitteet eivät kuitenkaan pidä paikkaansa. Kaikki oppilaat olivat keskustelleet vanhempiensa kanssa alkoholin käytöstä, ja seuraavasta asetelmasta näkyy keskustelukertojen useus:

	% (153)
kerran	5
2—3 kertaa	11
useammin kuin 3 kertaa	84
yhteensä	100

Tietoa ei ole siitä, minkälaisia nämä keskustelukerrat ovat olleet, eli siitä, kuinka usein kyseessä on ollut moite tai valvonta, kuinka usein aito elämänohjeita antamaan pyrkivä molemminpuolinen mielipiteiden vaihto.

Useilla vanhemmilla on hyvin vahva usko vanhempien omaan esimerkkiin alkoholin käytön suhteen:

”Olemme poikiemme kasvatuksessa ottaneet sen kannan, että pyrimme olemaan esimerkkinä niin alkoholiin kuin muuhunkin elämiseen liittyvissä asioissa.”

”Vanhempien tulisi olla esimerkkinä, koska lapset ovat yleensä sitä mitä ne kotona näkevät ja kuulevat.”

Vanhemmilla on myös konkreettista näyttöä esimerkin voimasta:

”Koska kotona ei käytetä alkoholia on meillä kolmesta lapsesta kahdella ollut voimakas alkoholin kokeiluhalu jo 13—14 vuoden iässä, mutta ajan myötä vähentynyt ja loppunutkin 18—20 vuoden iässä. Kotona näytetty esimerkki on sittenkin ollut myönteinen, vaikka välillä näytti päinvastaiseltakin.”

Usko esimerkin voimaan ei kuitenkaan rajoitu Peipohjan ammattikoulun oppilaiden vanhempiin. Koulun perinteisiin on kuulunut, että kasvatusta on olennainen osa kaikkea tiedon ja taidon opettamista ja siten ammattiin valmentamista eikä erikseen toteutettavaa toimintaa. Tämän kasvattamisen tärkeimpiä menetelmiä on ollut koko henkilökunnan esimerkkinä olo — ei vain ammattiasioissa, vaan myös hyvin erilaisen ja moninaisen tapakasvatuksen alalla. Rehtori Väinö Kinnunen kiteyttää näkemyksensä kasvatuksesta sanomalla, että ”todellista kasvatusta on vain se, mitä kasvattaja itse tekee luentonsa, puhutellunsa tms. lopetettuaan, ja kasvatusta päättyy taas uuden luennon alkaessa”.

Vanhempien ehdotuksia toimenpiteiksi

Oppilaiden vanhemmista 58 % esitti ehdotuksia erilaisiksi toimenpiteiksi nuorison alkoholin käytön suhteen. Kaiken kaikkiaan 86 % esitti yleisemmin mielipiteitään kirjallisesti. Vanhempien voidaan sanoa täten ottaneen aktiivisesti kantaa nuorten alkoholin käyttöä

koskeviin kysymyksiin.

Osa vanhemmista korosti yksilön omaa vastuuta käyttäytymisestään. Toiset taas pitivät tärkeänä kehittää nuoren itsetuntoa ja itsevarmuutta, jotta hän uskaltaisi toimia oman vakaumuksensa mukaan:

”Pitäisi saada nuoriin lujuttua että viitsivät sanoa ei kiitos. Sitä ihmistä pidetään epänormaalina joka ei ota. On silmätikkuna niin kauan kuin toiset on tahallaan sammuttaneet kalleimman lahjan, aivojen toiminnan.”

”Täytyisi kasvattaa lasten itsevarmuutta, ettei tarvitse sitä alkoholista hakea.”

Alkoholin saatavuuden rajoittaminen saa vastakaikua peipohjalaisten oppilaiden vanhemmilta. Kahden oppilaan vanhemmat suosittelevat keskioluen vetämistä takaisin Alkoon, kaksi alkoholin myynti-ikärajan nostamista 21 vuoteen ja edelleen kaksi saannin vaikeuttamista entisestään. Muutama oli myös kannattamassa rankaisemista alkoholin välittämisestä alaikäisille.

Valtaosa peipohjalaisten oppilaiden vanhemmista ehdotti toimenpiteitä, jotka jollain tapaa liittyvät alkoholivalistukseen tai -kasvatukseen. Tämän voisi tulkita osoittavan lujaa uskoa valistuksen voimaan — kansallisten perinteittemme mukaisesti. Mutta on myös mahdollista, että valistuksesta ja varsinkin koulussa ja julkisissa tiedotusvälineissä esitettävästä valistuksesta on melko helppoa esittää toiveita siksi, että se aiheena on niin vähän henkilökohtainen. Tähän viittaa se, että toisissa toimenpide-ehdotuksissa toivottiin lisää valistusta ylimalkaan. Mutta vanhemmat esittivät myös toivomuksia valistuksen sisällöstä, kuten enemmän tietoa alkoholin vaikutuksista työelämässä ja perhesuhteissa. Kotikasvatusta pitivät monet vastaajat ensiarvoisen tärkeänä ja sen tärkeimpänä muotona avointa keskustelua:

”Pysy rehellisenä itselleen ja lapsilleen. Keskustella lasten kanssa alkoholin käytöstä ja vaaroista.”

”Ensiksi tosimitiehellä kertoa kotona nuorelle omaa lasia kohottaessa syyt ja seuraukset, peittelemättä sen huomispäivän krapulaa minkä tämä hetken huuma tuottaa.”

Ehkä siis liikaa on moitittu vanhempia hallittomuudesta keskustella lastensa kanssa

elämiseen kuuluvista vaikeista mutta välttämättömistä asioista. Ainakin osalla vanhemmista näyttää olevan aito pyrkimys välittää omia elämänarvojaan juuri keskustelun avulla.

Koulun toivottiin ottavan vastuuta valistuksen jakamisesta ja erityisesti silloin, kun vanhemmat eivät ole tietoisia siitä, kuinka laajalle alkoholiongelma nuorten parissa on levinnyt. Myös koulun ja kodin yhteistyö koettiin tärkeäksi:

”Avoin keskustelu esim. koulua käyvien nuorten vanhempien kanssa, johon osallistuisi myöskin nuorten opettajat.”

Edellä oleva toimenpide-ehdotus on itse asiassa Peipohjan ammattikoulun vallitseva käytäntö. Koulun ja kodin yhteistyötä ei Peipohjassa ole kuulutettu vain puheissa, vaan joka lukukauden alussa pidetään vanhemmille yhteinen tilaisuus, jonka jälkeen opettajat vierailevat oppilaan kotona. Peipohjan ammattikoulun kokemusten mukaan lasten kotitautun tunteminen sekä hyvät suhteet koulun ja kodin välillä ovat osoittautuneet ensiarvoisen tärkeiksi, jos jotain ongelmia on myöhemmin sattunut (Aareskoski 1978). Aina on ollut etua siitä, että molemminpuolinen tutustuminen on tapahtunut normaalitilanteessa eikä vasta ongelman puhjettua.

Mutta jos on oikeaa valistusta, on myös väärää valistusta. Väärästä valistuksesta olkoon esimerkkinä seuraava:

”Itsenäistyvä nuori saa toisilta nuorilta väärää valistusta alkoholista ja sen käytöstä. Sankareita tuntuu olevan ne, jotka eniten juovat. Nämä ne on nuorison ihanteita, kovin puhein työttömyyttä moittien ja juomisella kerskuen.”

Juuri maanantaiaamujen rehvastelut juopuneena olosta viikonlopun tanssipaikoilla ovat sellaista nuorten keskinäistä ”valistusta”, johon pitäisi pyrkiä vaikuttamaan niin, että rehvastelulla ei olisi hohtoa. Tavoite on helppo, keinojen löytäminen vaatii kuitenkin pitkäjänteistä työtä koko kulttuurimme humala-arvostusten muuttamiseksi.

Julkisessa keskustelussa on viime vuosina tavan takaa tullut esiin, että vanhemmat haluaisivat yksipuolisesti sysätä kasvatusvastuun yhteiskunnalle ja erityisesti koululaitokselle. Tämä ei kuitenkaan näytä pätevän peipohja-

laisten oppilaiden vanhempiin. Hyvin monet heistä korostavat vanhempien vastuuta ja velvollisuutta valvoa lastensa käyttäytymistä ja yleensäkin ajankäyttöä:

”Vanhempien olisi tiedettävä, missä lapset liikkuu, ja ohjattava itse harkitsemaan tilanteet.”

”Vanhemmat ovat liian myöntyväisiä nuorten suhteen. Annetaan ehdottomasti liikaa vapauksia nuorille jo sangen varhain. Jos kerran jo 10—12-vuotiaat liikkuvat yömyöhään ulkona ja käyttävät alkoholia, syytä ei voi silloin etsiä mistään muualta kuin vanhemmista.”

Erityisesti koettiin tärkeäksi rajoittaa nuorten rahankäyttöä. Aikaisemmat tutkimukset ovatkin osoittaneet, että juuri runsaat taskurahat lisäävät nuorten mahdollisuuksia keilla alkoholin käyttöä (Ahlström 1982 a).

Nuorten alkoholin käytölle vaihtoehtoja etsiessään monet vanhemmat päätyivät suosittelemaan erilaisten harrastusmahdollisuuksien lisäämistä sekä alkoholittomien tilaisuuksien järjestämistä. Nähtiin myös tärkeäksi, että lapset harrastavat jotakin yhdessä vanhempiensa kanssa — ei kuitenkaan pakoon vaan vapaaehtoisuuteen perustuen, koska ”jos nuorta yrittää määrätä jyrkästi, niin varmasti epäonnistuu”.

Konkreettinen ja suhteellisen helposti toteutettavissa oleva on seuraava ehdotus:

”Pitäisi opettaa lapset tanssimaan jo kouluissa, ettei ne vetelehtisi tanssipaikkojen nurkissa ja siellä käyttäisi kaikkia päihteitä ja aineita.”

Vanhemmat kaipaisivatkin erityisesti tanssipaikoille nykyistä enemmän valvontaa ja ehdottivat mm. alimmaksi ikärajaksi 15:tä ikävuotta. Ilmeisesti talvella 1982 televisiossa esitetty ohjelma nuorten rajusta alkoholin käytöstä tanssipaikoilla on ollut taustana näille toimenpide-ehdotuksille.

Muutamit vanhemmat olivat myös miettineet, kuinka suhtautua julkisella paikalla, kuten tansseissa, humaltuneena esiintyneeseen nuoreen. Toivottiin erityisesti, että tilannetta ei pyrittäisi salaamaan kotiväeltä. Erään nuoren vanhemmat olivat jopa vakuuttuneita siitä, että jos piilokameralla seurattaisiin nuorten touhuja heidän ollessaan humalassa ja näytettäisiin filmi nuorille, kun he ovat selviä, se toimisi tehokkaana jarruna tuleville töpöilyille.

Joskin usean oppilään vanhemmat olivat miettineet erilaisten toimenpidevaihtoehtojen mahdollisuuksia, oli joukossa myös niitä, jotka pitivät ongelmaa koko kulttuurimme ongelmana, olivat neuvottomia tai totesivat:

”Nuorisossa on mallikelpoisia tyttöjä ja poikia paljon, jos on toisenlaisiakin. Sama pätee aikuisissa.”

Oppilaiden ehdotuksia

Nuoret eivät olleet yhtä kiinnostuneita miettimään toimenpiteitä, joihin nuorison alkoholin käytön vuoksi olisi ryhdyttävä. Mutta eivät he liioin vähätelleet asiaa tai ivanneet itse kysymystä. Tätä kuvaa hyvin se, että vain yksi nuorista oli ehdottanut alkoholin saannin parantamista — kaljaa kioskeihin. Sen vastapainoksi toivottiin A-oikeuksien poistamista diskoista. Muutenkin nuorten toivomukset olivat sisällöltään samanlaisia kuin heidän vanhempiensa: keskustelua perhepiirissä, kohdullisen alkoholin käytön oppimista ja harrastusmahdollisuuksien lisäämistä.

Lopuksi

Peipohjan ammattikoululla on kymmenen vuoden ajan kerätty tietoja oppilaiden alkoholin käytöstä. Tämä artikkeli yhdistää Peipohjan ammattikoulun kokemukset siihen tutkimukseen, jota Alkoholipoliittisella tutkimuslaitoksella on tehty koko maan nuorten alkoholin käytöstä. Tavoitteenamme on ensinnäkin ollut kirjata Peipohjan kokemukset tavalla, joka hyödyttää muita aluepohjaisia nuorisotutkimuksia. Toiseksi olemme pyrkineet yhdistämään koko maan ja suppean alueen nuorison alkoholin käyttöä koskevat tiedot tavalla, joka antaa paikallisen tason päättäjille laajemman perspektiivin.

Peipohjan ammattikoulun oppilaiden alkoholin käytön kehitys muistutti koko maan nuorten alkoholin käytön kehitystä; kuten muuallakin Suomessa myös Peipohjassa nuorten alkoholin käyttö on vähentynyt sitten 70-luvun alun.

Poikkeavaa koko maan nuoriin verrattuna on kuitenkin se, että Peipohjan ammattikoulun oppilaat ovat päihteiden käytössä koh-

tuullisempia kuin maamme nuoret keskimäärin ja kohtuullisempia kuin ammattikoulujen oppilaatkin keskimäärin.

Mistä tämä sitten voisi johtua? Merkittävänä selittäjänä on varmasti se, että koulun oppilasaines on kotoisin perinteisesti ns. kuivalta alueelta, jossa raittiuden arvostus on ollut voimakasta. Lisäselityksenä on mitä ilmeisimmin Peipohjan ammattikoulussa harjoitettu kodin ja koulun välinen yhteistyö, jota on pyritty kehittämään koulun perustamisvuodesta 1957 lähtien. Nykyisellään koulun ja kodin yhteistyömuodot voidaan tiivistää seuraaviin konkreettisiin toimenpiteisiin: kouluun valittujen oppilaiden vanhemmat tutustuvat kouluun avajaispäivän iltana, opettajat vierailevat jokaisen oppilaan kotona ja kutsuvat oppilaan vanhemmat vastavierailulle koululle tutustumaan koulun työskentelyyn silloin, kun vanhemmille sopii. Näin päästään vaihtamaan mielipiteitä oppilasta koskevista opiskelu- ja kasvatuskysymyksistä myös niiden vanhempien kanssa, jotka yleensä ovat jättäneet tulematta koulun vanhempainiltoihin. Jos oppilaan jotkut toimenpiteet aiheuttavat sen, että häntä pitää ojentaa nuhtelemalla, sitä ei tehdä ennen kuin oppilaan vanhemmat ja opettajat ovat yhdessä keskustelleet asiasta. Vuonna 1978 tehdyssä kyselytutkimuksessa, joka koski koulun opettajien, oppilaiden sekä heidän vanhempiansa mielipiteitä kodin ja koulun yhteistyöstä, tämänkaltaisen menettelyn koki tarpeelliseksi selvä enemmistö kaikista vastaajaryhmistä (Aareskoski 1978).

Loppuun on koottu lyhyesti Peipohjan ammattikoulun kokemuksia koulun ja kodin yhteistyöstä sekä nuorten alkoholin käytöstä:

1. Koulu ei onnistu kasvatustoimenpiteissään, jos se ei ole tiiviissä yhteistyössä oppilaan vanhempien kanssa.

2. Koulun ja kodin välisen yhteistyön tulee perustua tosiasioiden tuntemiseen luulojen ja toiveiden sijasta. Oppilaan elämäntilanteesta on oltava realistinen käsitys.

3. Koulun on saatava toimenpiteilleen oppilaiden vanhempien luottamus siten, että oppilaat tietävät sen ja voivat luottaa opettajien toimenpiteisiin. Yhteistyön tulee olla niin perusteellista, että jokainen oppilas tietää joutuvansa keskustelemaan asioistaan vanhempiensa ja opettajiensa kanssa, jos jotain häm-

minkiä sattuu.

4. Esimerkin merkitys tulisi oivaltaa nykyistä paremmin seuraavan kaskun tapaan: ”Isä ja Pekka aterioivat. — Älä maiskuta, Pekka. Herrasmiehet eivät maiskuta! — En minä haluakaan tulla herrasmieheksi. Haluan olla samanlainen kuin sinäkin.” (K. N., Pori, Satakunnan Kansan palstalla Lukijan kasku.)

5. Maanantaiaamujen rehvasteluista olisi päästävä eroon. Nuoret saavat olla liian paljon omissa oloissaan ja näin tilaisuuden suunsoittoon, jolla painostavat ”kilttejä” tovereitaan.

6. Tanssipaikkojen merkitys alkoholin käytön opettelupaikkana on jäänyt huomaamatta tai siihen ei ole reagoitu asianmukaisella tavalla.

7. Perhepolitiikkaa suunniteltaessa pitäisi pyrkiä tukemaan perheitä niiden kasvatustehävässä. Toimenpiteitä ei tulisi kohdistaa vain perheen hajoamisvaiheeseen, vaan tukea perhettä syntyvaiheesta aina siihen saakka, kun lapset itsenäistyvät ja vastaavat itse itsestään.

Kirjallisuus

Aareskoski, Jaakko: Opettajien, oppilaiden vanhempien ja oppilaiden mielipiteitä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä Peipohjan ammattikoulussa. Ammattikasvatustahallituksen järjestämän ammattikoulujen ja ammatillisten kurssikeskusten oppilashuollon peruskurssin seminaarityö 1978

Ahlström, Salme: Alkoholin käyttö. Teoksessa: Rimpelä, M. & al.: Nuorten terveystavat. Lääkintöhallituksen tutkimuksia 25/1982. Helsinki 1982. 1982 a

Ahlström, Salme: Finnish teenagers — how they drink and clash with authority. Alkoholi-poliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste n:o 159. Helsinki 1982. 1982 b

Alanen, Leena & Luolaja, Jorma & Pökki, Pirjo & Takala, Martti: Tutkimusprojekti ”Lasten sosiaaliset taidot ja niiden kehittymisedellytykset”: Tietoja menetelmistä, otannasta sekä perheiden ajankäytöstä ja toiminnasta. Reports from the Department of Psychology, No. 211. Jyväskylä 1978

Niemi, Iris & Kiiski, Salme & Liikkanen, Mirja: Suomalaisten ajankäyttö 1979. Tilastokeskus. Tutkimuksia n:o 65. Helsinki 1981

Rauhala, Pentti: Neljännesvuosisata tietoa, taitoa ja tahtoa. Peipohjan ammattikoulu 1957—1982. Huittinen 1982

Rimpelä, Matti & al.: Käsikirjoitus 1982

Simpura, Jussi & Österberg, Esa: Juomata-pojen alueelliset erot Suomessa vuonna 1979.

Kyselytutkimuksen ja kulutustilastojen ver-tailu. Alkoholipolitiikka 47 (1982): 4, 235—246

Uusitalo, Ritva (toim.): Nuoret ja kotityö. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen mo-nisteita n:o 31, 1978.

English Summary

Salme Ahlström — Väinö Kinnunen: Peipohjan ammattikoululaisten päihteiden käyttö (The Use of Intoxicants by Students at Peipohja Vocational School)

Data on student drinking have been compiled for ten years at Peipohja vocational school. This article combines the experiences recorded at Peipohja vocational school with research on the use of alcohol by youth throughout Finland conducted at the Social Research Institute of Alcohol Studies. The primary aim was to record the experiences obtained at Peipohja in a way that would contribute to other regional youth studies as well. The second endeavour was to integrate data on drinking by young persons in the whole country with data on a more restricted area in order to open up a wider perspective to decision-makers on a regional level.

The study of the use of intoxicants by vocational school students was begun as early as 1972 by addressing a questionnaire to all second-year students with a mean age of 17 years. Smoking among students was also studied as a part of a wider study of school students. The questionnaire was repeated in the years 1974, 1976, 1981 and 1982. In 1982 the questionnaire was presented to the parents of students as well. The response rate was 88 per cent.

The 1972 study indicated that the claim that intoxicants were widely being used was unjustified. The students of the Peipohja vocational school smoked less and also drank less on the average than students at other vocational educational institutions in the country. The frequency of drinking among these students has declined over ten years, the results thus coinciding in this respect with nationwide research results.

Students estimated that their friends used alcohol considerably more frequently than they

themselves. Peipohja students believed that students younger than themselves were the heaviest young drinker group far more frequently in the onset of the 1980s than in the beginning of the 1970s. Nationwide questionnaire studies showed, however, that the heaviest drinking among youth was recorded in the first years of the 1970s and not the 1980s. Stricter attitudes in the climate of public opinion and the impact of alcohol education are mirrored in the fact that only 59 per cent of the students considered drinking harmful compared to as many as 82 per cent in 1982.

The majority of students believed that parents knew about their children's drinking and fairly many students believed that parents suspected that it took place. The share of parents unaware of student drinking was estimated to be as high as for their friends as for the students themselves, but on the other hand the parents of friends were assumed to be aware of their children's use of alcohol in considerably fewer cases than one's own parents.

Three-quarters of the parents of students did not find the use of alcohol by their children acceptable, one-tenth did not object to how their children used alcohol and the remainder of parents held views representing various degrees of compromise. The same attitudes prevailed with respect to the use of alcohol by their children's friends of the same age.

Most suggestions by parents for measures in respect to the drinking done by young people involved information or education about alcoholic beverages and drinking. But reinforcing individual self-esteem, restricting the availability of alcohol, providing a wider range of recreational activities along with a greater responsibility and interest from parents were also regarded to be of importance.